

Schagen, Leeuwenhorn

Bureauonderzoek naar de archeologische waarde
van enkele percelen gelegen in de Noord Zijpe, Polder D

Opdrachtgever: F.C.Smit

Bevoegd gezag: Gemeente Schagen (Mw. L.Bakker-Rinkel)

Uitvoerder: Archeocultura (F.Diederik)

Archeocultura rapport nummer 114

Schagen, oktober 2014

Afb. schutblad: detail van de kaart van Christiaan Sgrooten, met centraal gelegen De Zijper polder

Inhoudsopgave:

1.0	Administratieve gegevens	
1.1	Samenvatting	pag. 5
1.2	Doel en vraagstelling	pag. 6
1.3	Werkwijze	pag. 6
1.4	Beleidskaders	pag. 7
1.5	Huidige Situatie	pag. 9
1.6	Toekomstige situatie	pag. 9
2.0	Bureauonderzoek en verwachtingsmodel	pag. 11
2.1	Geologie	pag. 11-16
2.2	Historische ontwikkeling van de Zijpe	pag. 17-24
2.2.1	Prehistorie en Romeinse Tijd	pag. 17
2.2.2	Vroege Middeleeuwen	pag. 19
2.2.3	Late Middeleeuwen	pag. 20
3.1	Bekende archeologische waarden	pag. 23
4.0	Archeologisch verwachtingsmodel	pag. 25
5.0	Conclusie en aanbeveling	pag. 26
6.0	Gebruikte literatuur	pag. 27
6.1	Digitale beeldarchieven	pag. 29

1.0 Administratieve gegevens

Datum aanvraag	augustus 2014
Opdrachtgever	F.C.Smit
Uitvoerder	Archeocultura, Frans Diederik
Bevoegde overheid	Gemeente Schagen, Mevr. L.Rinkel
Beheer documentatie	Gemeente Schagen
Locatie:	Schagen, polder Zijpe, Polder D, Leeuwenhorn

1.1 Samenvatting

Archeocultura heeft in opdracht van F.C. Smit een bureauonderzoek uitgevoerd voor enkele percelen gelegen in de Zijpe en Haze polder, polder D. De aanleiding voor het onderzoek wordt gevormd door het voornemen van de eigenaar enkele sloten te dichten en een nieuwe te graven.

Het plangebied ligt in Polder D, binnen een contour waarbinnen een archeologievergunning nodig is bij grondverstoringen dieper dan 35 cm en over een oppervlakte die groter is dan 50 meter². De oppervlakenorm wordt ruimgehaald door het graven van de nieuwe sloot, waardoor ook de diepere ondergrond wordt geraakt. Er kan worden verwacht dat eventuele archeologische resten daardoor zullen worden verstoord.

De conclusie is dat het zeer waarschijnlijk is dat er archeologisch interessante grondlagen aanwezig zijn, en dat de mate van verstoring door de voorgenomen bouwwerkzaamheden op eventueel aanwezige archeologische resten onduidelijk is, omdat niet bekend is op welke diepte ten opzichte van het maaiveld zich eventuele archeologische resten bevinden.

Om vast te stellen waar archeologisch waardevolle lagen aanwezig zijn, wordt geadviseerd om ter plekke van de te graven sloot een lange proefsleuf aan te leggen. Dit onderzoek moet de diepteligging en mogelijke gaafheid van archeologische lagen in kaart brengen.

Daarnaast speelt de vraag in hoeverre de cultuurhistorische slootpatronen zoals die nu bestaan, door de wijziging worden aangetast. Afgezien van eventuele regelgeving van de gemeente Schagen, is het oordeel van Archeocultura, dat de oude contour van het eiland in ernstige mate wordt aangetast door de voorgenomen ingreep. Het is aan de gemeente Schagen om hierover een oordeel te geven.

1.2 Doel en vraagstelling van het bureauonderzoek:

Het doel van het bureauonderzoek is het verkrijgen van inzicht in bekende en te verwachten archeologische waarden in en om het plangebied. Op basis van de verworven informatie wordt een archeologisch verwachtingsmodel voor de bouwlocatie opgesteld.

De volgende vragen zullen, indien mogelijk, beantwoord worden:

- . Wat is de bodemopbouw en de vermoedelijke intactheid van het bodemprofiel binnen het plangebied?
- . Zijn er behoudens waardige archeologische zaken in het onderzoeksgebied aanwezig?
- . Is aanvullend onderzoek door middel van karterende of waarderende boringen of proefsleuven noodzakelijk?

Het antwoord op deze vragen zal worden verwerkt in een archeologisch verwachtingsmodel voor het plangebied, waarbij aangegeven zal worden of een nader onderzoek door middel van karterende boringen of door middel van proefsleuven nodig zal zijn of niet.

1.3 Werkwijze

Het bureauonderzoek is uitgevoerd conform de eisen van de kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA, 3.3) en bestaat uit de volgende onderdelen:

- 1 beschrijving van de huidige situatie en de toekomstige situatie (KNA LSO2);
- 2 beschrijving van de historische situatie en de landschappelijke ontwikkeling (KNA LSO3);

3 beschrijving van de bekende archeologische waarden (KNA LSO4);

4 het opstellen van een archeologisch verwachtingsmodel (KNA LSO5).

Om tot een gefundeerd archeologisch verwachtingsmodel te komen is voor het onderzoek relevant bronnenmateriaal geraadpleegd.

De gegevens voor het bureauonderzoek zijn ontleend aan:

- . Archis, het geautomatiseerde archeologische informatiesysteem voor Nederland. Onderdelen hiervan vormen de Archeologische Monumenten Kaart (AMK) en de Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden (IKAW);
- . Geomorfologisch, bodemkundig, topografisch en historisch kaartmateriaal;
- . Archeologische bronnenkaart en beleidsadvieskaart van de gemeente Schagen;
- . Archeologische rapporten en publicaties;
- . Aanvullende informatie van lokale archeologen en of historici.

1.4 Beleidskaders

Rijksbeleid

De Wet op de Archeologische Monumentenzorg is op 1 september 2007 in werking getreden. De nieuwe wet heeft zijn beslag gekregen via een wijziging van de Monumentenwet 1988, aanpassingen in de Wet op de Ruimtelijke Ordening (WRO) en enkele andere wetten en met de invoering van de Wabo (2010). Met de nieuwe Wet op de Archeologische Monumentenzorg is het accent komen te liggen op het streven naar het behoud en beheer van archeologische waarden in de bodem (in situ) en het beperken van (de noodzaak van) archeologische opgravingen.

Uitgangspunt van het nieuwe beleid is tevens het principe 'de verstoorder betaalt'. Bij het voorbereiden van werkzaamheden die het bodemarchief kunnen verstoren, dient onderzocht te worden of daardoor archeologische resten beschadigd kunnen worden.

Als uit het onderzoek blijkt dat er archeologische waarden aanwezig zijn en deze niet ter plaatse behouden kunnen blijven, dan dient de initiatiefnemer van het werk de kosten te dragen die gepaard gaan met het opgraven en conserveren van de plaats. Met de introductie van de nieuwe wet zijn de kerntaken en bestuurlijke verantwoordelijkheden van gemeenten veranderd. Eén van de belangrijkste consequenties is, dat gemeenten een centrale rol is toegekend in de bescherming van archeologisch erfgoed. In de wet is bepaald, dat gemeenten door inzet van een planologisch instrumentarium het archeologisch belang dienen te waarborgen. Bescherming van het archeologisch erfgoed kan onder meer vorm krijgen door in bestemmingsplannen regels ter bescherming van bekende en te verwachten archeologische waarden op te nemen. In de regelgeving is vastgelegd dat in het kader van een omgevingsvergunning van de aanvrager geëist kan worden dat hij een rapport overlegt waarin de archeologische waarde van het te verstoren terrein voldoende is vastgesteld. Voor de toetsing van archeologische waarden is een archeologisch bestel ontwikkeld, waarmee de archeologische waarde van een terrein bepaald kan worden door middel van een getrappt systeem van onderzoek. In het kader van het vrijstellingsbesluit volstaat in eerste instantie een bureauonderzoek en een inventariserend veldonderzoek (IVO-K).

Gemeentelijk beleid

Met de invoering van de Wet op de archeologische monumentenzorg in 2007 is de verantwoordelijkheid voor het bodemarchief gedelegeerd aan gemeenten. Gemeente Schagen beschikt derhalve over eigen archeologiebeleid en treedt op als bevoegd gezag. In dit geval is de 'Erfgoedverordening 2013' leidend.

Het betreffende gebied (voormalig 'eiland' Leeuwenhorn) staat in het Bestemmingsplan aangeduid als een gebied waar 'Archeologie 2' van toepassing is, hetgeen inhoudt dat bodemingrepen dieper dan 35 cm niet zijn toegestaan als die een oppervlakte betreffen van 50 vierkante meter of meer.

In de aanvraag voor graven en dempen van sloten eist de gemeente Schagen een onderzoek naar de mogelijke archeologische waarde van het terrein en de consequenties die uitvoering van de plannen heeft op het bodemarchief.

1.5 Huidige situatie

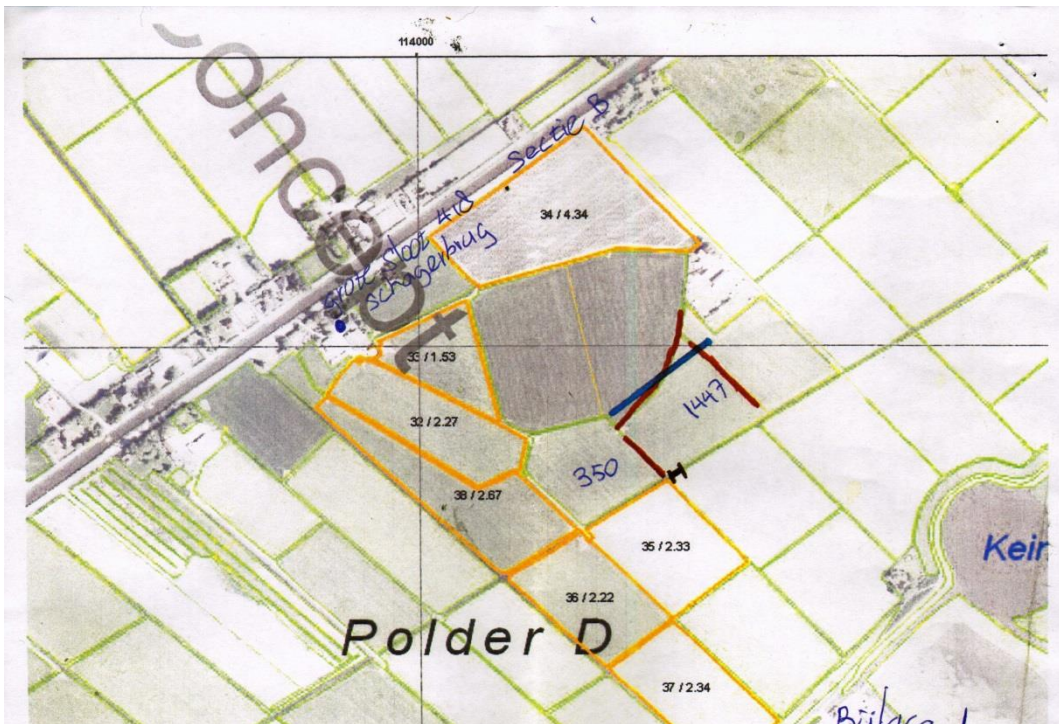
De voorgenomen aanpassingen betreft een viertal percelen aan de zuidoost zijde van het gebied dat in de volksmond bekend staat als 'Groot Keins' of 'Leeuwenhorn'. De percelen hebben een afwijkende vorm en ligging tegenover de rechte percelen zoals die eind zestiende eeuw in de Zijpe zijn ingericht. De percelen zijn in gebruik als grasland met incidenteel gebruik als bollenland.

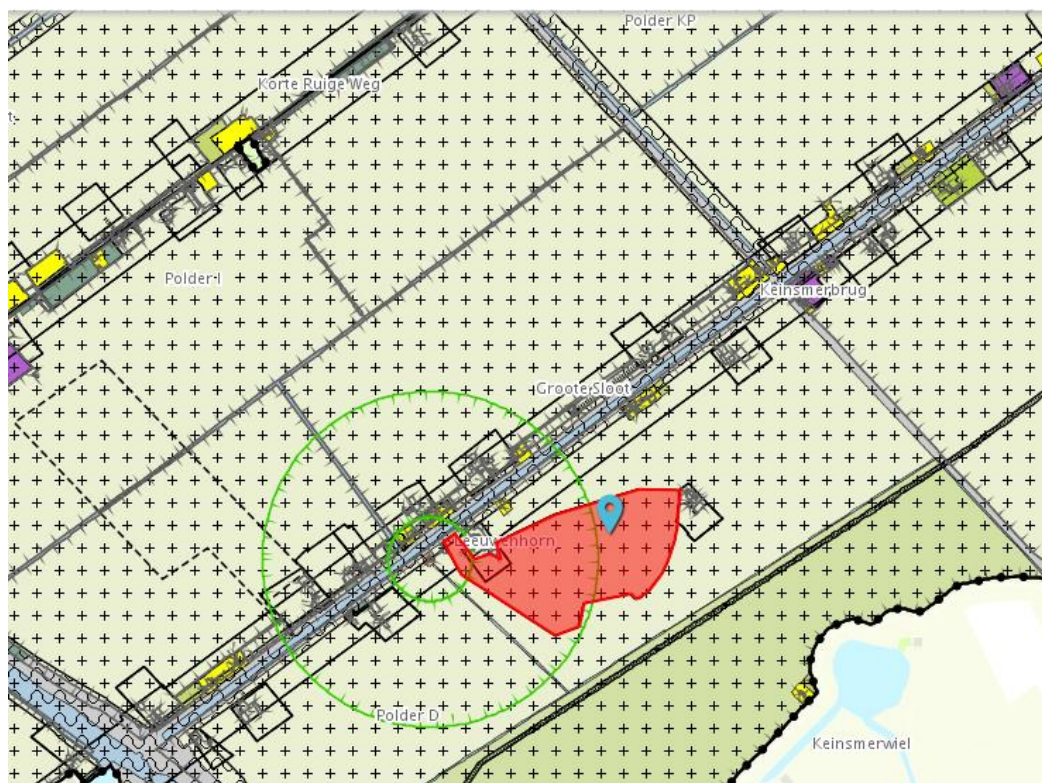
Afb. 1 Google Earth opname van de betreffende percelen.

1.6 Toekomstige situatie

Een deel van de kromme sloot om Leeuwenhorn heen zal worden gedempt en worden vervangen door een recht lopende sloot, parallel lopend aan de 'Egalementsloot' direct ten zuiden daarvan. Twee korte sloten die haaks op de Egalementsloot staan, worden gedempt, zodat een groot ZW-NO lopend perceel ontstaat. De totale oppervlakte nieuw te graven sloot bedraagt ruim 1000 vierkante meter, gerekend vanaf de insteek.

Afb. 2 Situering van het agrarische blok en de voorgenomen demping (rood) en graven (blauw)

Afb. 3 Contouren van het bestemmingsplan waaruit blijkt dat het plangebied in het regiem Archeologie 2 valt.

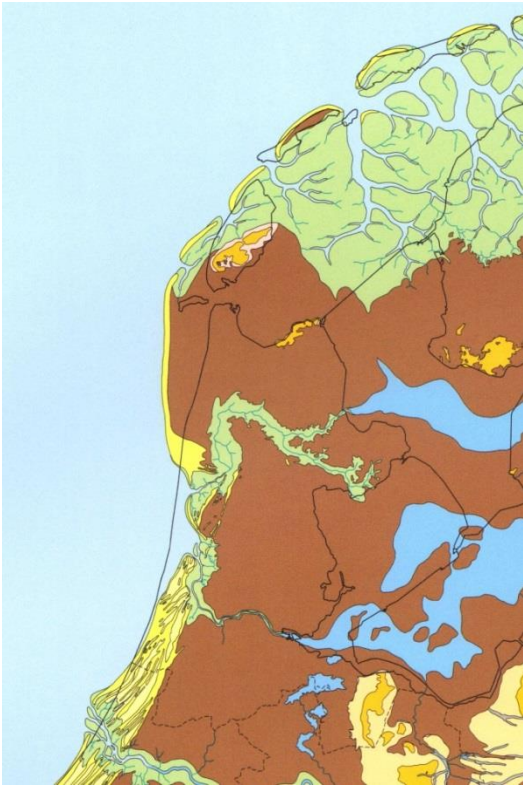
2 Bureauonderzoek en verwachtingsmodel

2.1 Geologie Zijpe

Tijdens de verschillende ijstijden in het pleistoceen lag de zeespiegel ruim 80 meter lager dan tegenwoordig. Het zeewater was toen namelijk opgeslagen in grote ijskappen in Canada en Noord-Scandinavië. Het Noordzee bekken lag grotendeels droog en er was sprake van een toendra-achtige vlakte, waarvan ook het onderzoeksgebied onderdeel uitmaakte.

Door de relatief snelle temperatuurstijging aan het einde van het pleistoceen (circa 11.000 tot 9.000 voor Chr.) smolten de ijskappen en steeg het niveau van de zeespiegel sterk. De afnemende druk van de smeltende ijskappen leidde tot een stijging van de bodem in Scandinavië. Om het zogenaamde isostatische evenwicht in de aardkorst te compenseren, daalde hierdoor de bodem in Nederland. In het Nederlandse kustgebied vond dan ook een relatief grote zeespiegelstijging plaats. Vooral in het Atlanticum (7.000 tot 3.900 voor Chr.) werd door een blijvende stijging van de zeespiegel een dik pakket afzettingen gevormd. Voor de kust van Noord-Holland lag echter, door de relatief hoge ligging van het pleistocene zand, een gesloten duinenboog die ter hoogte van Bergen begon en doorliep tot en met Vlieland. Hierdoor heeft het onderzoeksgebied vooral te maken gehad met het getijdengebied dat zich ten zuiden van Alkmaar vormde. Dit getijdenbekken verplaatste zich door de stijging van de zeespiegel steeds verder landinwaarts. Langs de randen hiervan bevond zich een moerassige zone waarin zich laagveen vormde (basisveen). Pas vanaf ongeveer 3900 voor Chr. steeg de zeespiegel minder snel en werd de getijdengeul die van onder Bergen tot voorbij Schagen liep, langzaam opgevuld met zand en klei. In de lagune achter de kustlijn was opnieuw sprake van veengroei (Hollandveen) in de voormalige getijdenbekkens. Omdat de kustlijn

nog niet geheel gesloten was (de zeegaten van Bergen en van Alkmaar waren deels nog open) en de zeespiegel nog wel steeg, heeft de zee de laagveen moerassen van tijd tot tijd opgeruimd. Hierdoor kon het achterliggende gebied blijven ontwateren, daalde het oppervlak en werd het laagveen door de zee overstroomd.

Afb 4 Landschappelijke situatie in het midden van de Bronstijd.

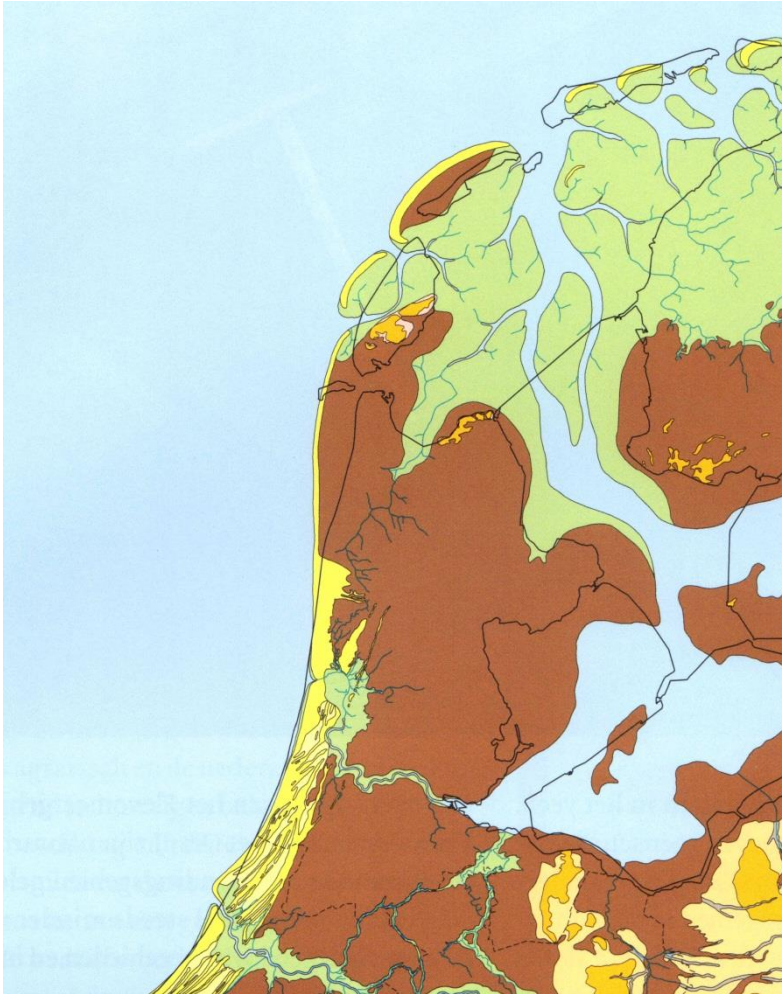
Tijdens deze overstromingen werden klei en slib afgezet. Deze afzettingen zorgden voor ophoging van het gebied waardoor de zee weer minder invloed kreeg en zich een nieuw veengebied kon ontwikkelen. Door deze afwisseling ontstond een gelaagd pakket van veen en klei- en zandafzettingen doorsneden door getijdengeulen. Van deze geulen zijn twee hoofdtakken in Noord-Holland te onderscheiden. Eén van de zijtakken heeft in de richting van Schagen gelegen. Het plangebied ligt in aan de rand van de toenmalige wad/kweldergronden en het hoger gelegen veen.

In ongeveer 1.800 voor Chr. sloot het zeegat van Bergen zich en had de zee minder invloed op het achterliggende gebied van geulen, kwelders en laagveen. Hierdoor werd bewoning mogelijk op de hoger gelegen kreekruggen. Er vonden voorlopig geen grote inbraken meer plaats en de veenmoerassen veranderden in hoogveenkussens. In de Geestmerambacht en bij Schagen zijn inmiddels drie woonplaatsen vastgesteld uit de overgang van Vroege naar Late Bronstijd.¹ Rond 1600 v. Chr. is er echter een korte periode geweest van verhevigde zee-invloed, waardoor vrijwel het gehele westelijk deel van de voormalige lagune opnieuw werd afgedekt door een laag zavelige klei. Na 1600 v. Chr. was bewoning in het gebied achter het voormalige zeegat van Bergen door verhoging van de grondwaterstand en toenemende vernatting voorlopig niet meer mogelijk. Pas toen een groot deel van het gebied was bedekt door veenkussens die een gemiddelde dikte van ruim een meter hadden en de afwatering door een stelsel van veenriviertjes werd verzorgd, kon de mens terugkeren naar het gebied. Dit heeft plaatsgevonden rond 350 v. Chr. Vanaf die tijd is het voormalige kweldergebied, de Zijpe, waarin de latere rivier de Rekere de hoofdslagader van de omgeving vormde, de voornaamste afwatering. De gebieden verder westelijk en noordelijk waren echter onbegaanbare veenmoerassen. Het plangebied ligt op de overgang van een mogelijk bewoonbaar oud kwelderlandschap en een woest veenmoeras. In de tweede en derde eeuw werd er op zeer veel plaatsen gewoond en waren er handelscontacten met de Romeinen die ten zuiden van de Rijn woonden. In de derde eeuw neemt op veel plaatsen de wateroverlast toe en worden de laagst gelegen woonplaatsen overstroomd, waardoor een dun laagje zeer vette klei wordt afgezet². Op andere plaatsen weet zich bewoning te handhaven tot

¹ De vindplaats in de Geestmerambacht aan de Wagenweg (Peter Vos, in voorbereiding); Schagen, Hoep-Noord (Frans Diederik in voorbereiding) en Schagen, Sportlaan (Diederik in voorbereiding)

² Dit is voor het eerst goed vastgesteld bij het nabijgelegen Keins. Waarneming Schrijver.

ver in de vierde eeuw³. Inmiddels is er op de natte laagste punten weer sprake van veengroei, waardoor de venen hoger worden.

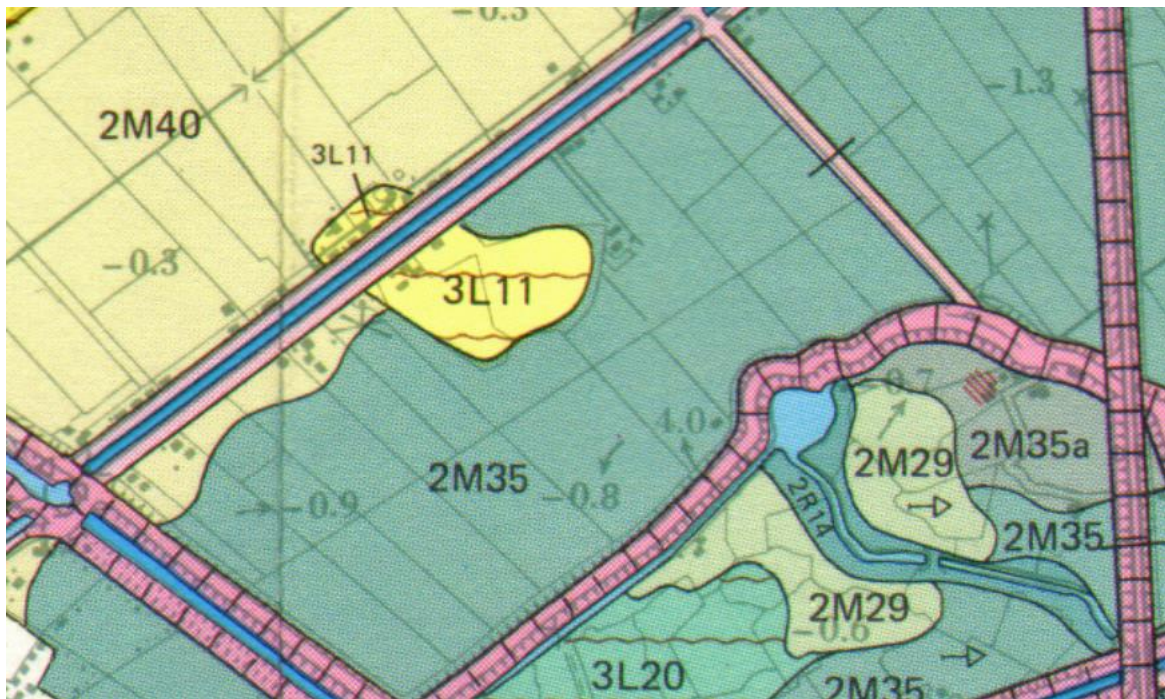

Afb. 5 Landschapsreconstructie Romeinse Tijd met daarin de belangrijkste afwatering naar het noorden getekend.

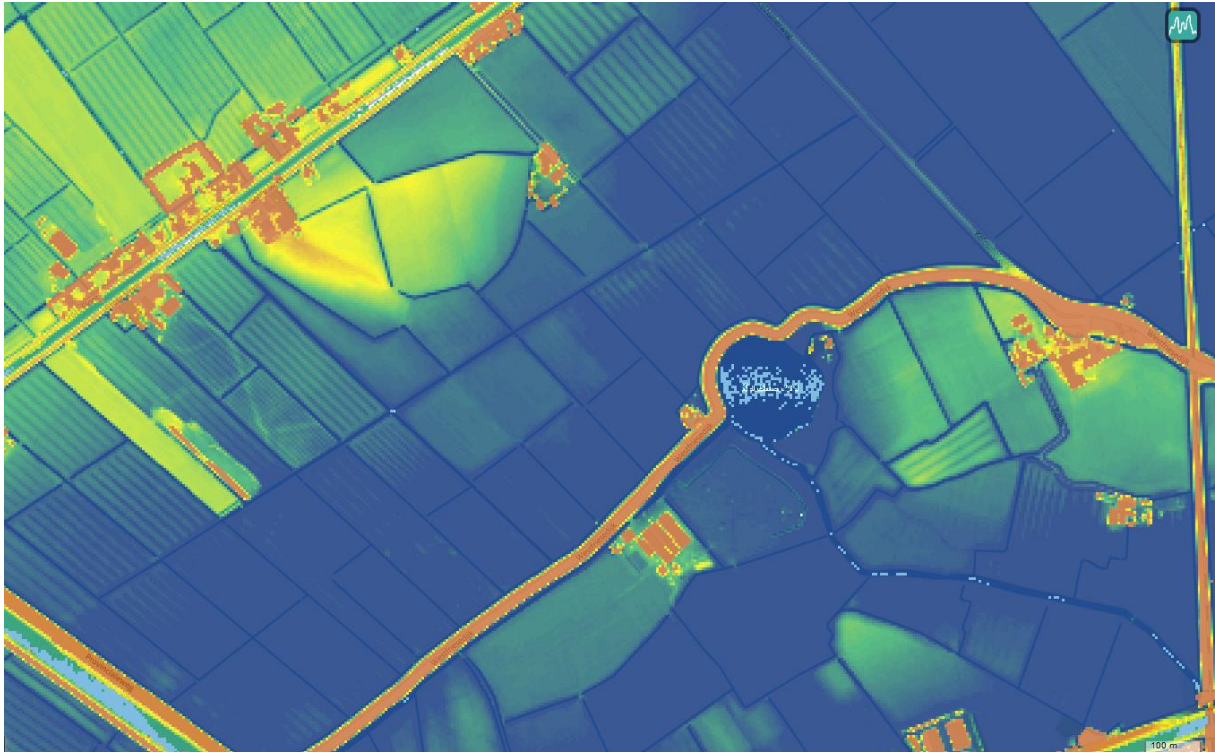
Vanaf 1000 n. Chr. begint de kust echter te verstuiven en ontstaan er duinen die grote delen van het kwelder- en veengebied afdekken. Ook de afwatering komt hierdoor in de knel. Een stijgende zeespiegel en een, door agrarische bewerking dalend landschap, zorgen voor overstromingen in het estuarium van de Rekere/Zijpe. De oudste overstromingen zorgden voor de afzetting van een zeer zware klei (pikklei) op het oude landschap. In deze periode zijn de eerste kaden en (lage) dijkes aangelegd langs het bestaande, deel nog natuurlijke,

³ Diederik 2002

afwateringssysteem. In de twaalfde en dertiende eeuw was er echter sprake van hevige overstromingen waardoor grote delen van het landschap werden afgedekt door een dikke laag zavelige klei. Door de aanleg van de Westfriese Dijk kwam de Zijpe buitendijks te liggen en vond daar zowel abrasie als bodemvorming plaats. Der afbraak heeft plaatsgevonden aan weerszijden van de (mogelijk nieuwe) geulen die de eb- en vloedstromen voerden. Vanaf de 15de eeuw is er een groot deel van de oude kust landinwaarts gewaaid en heeft het bekken van de Zijpe opgevuld.

Afb 6. De geomorfologische toestand van het plangebied, waarop het gehele gebied staat aangegeven als een 'welvende zandplaat'. Westelijk daarvan zijn de zandoverstuivingen te zien, terwijl 2M35 staat voor kleiige getijdeafzettingen (zeeklei).

Afb 7. Print screen van het Actueel Hoogtebestand Nederland waarop goed het hoogteverschil is te zien tussen Leeuwenhorn en de verder oostelijk gelegen polder.

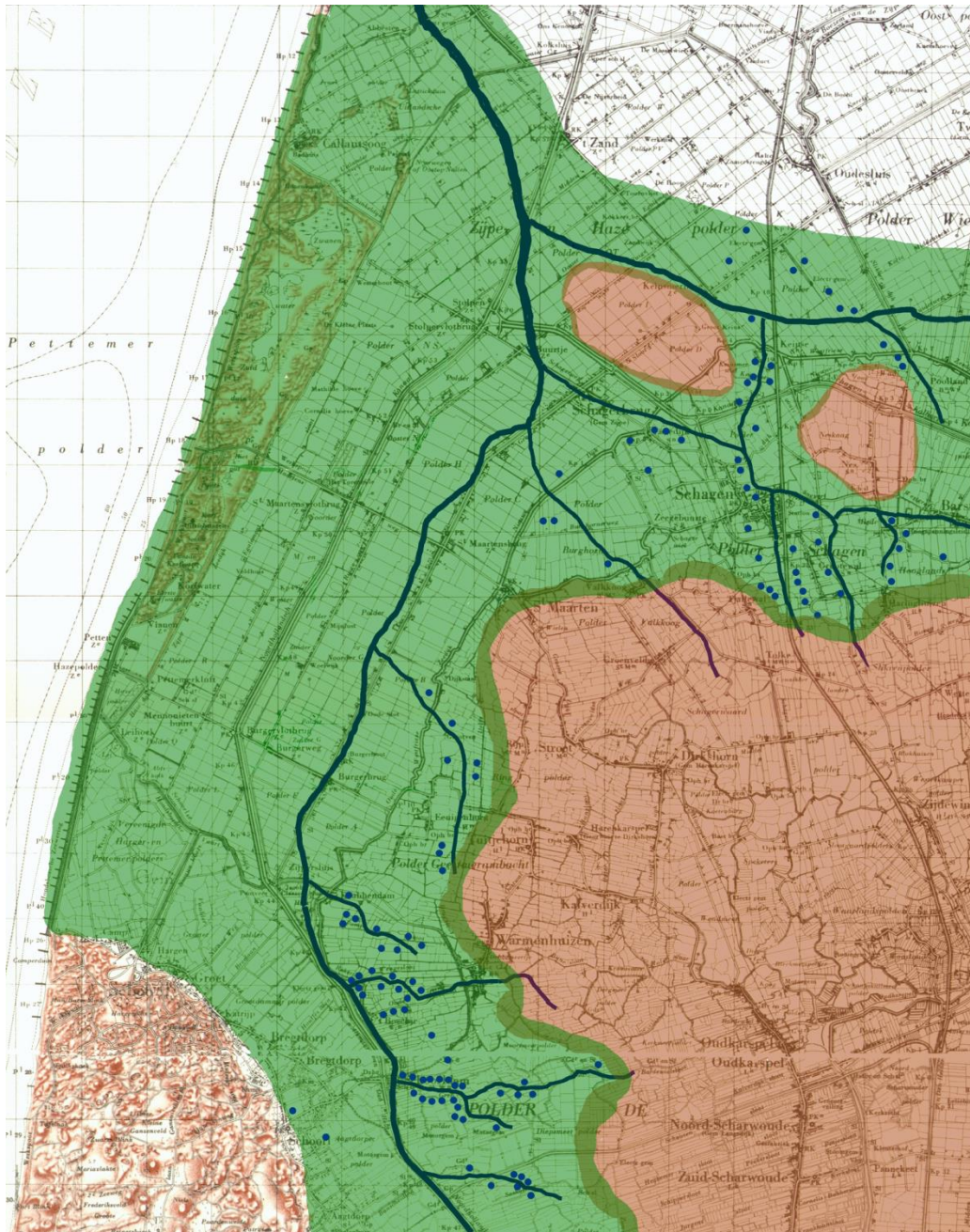
2.2 Historische ontwikkeling van de Zijpe

2.2.1 Prehistorie en Romeinse Tijd

Het gebied dat beheerst werd door de invloed van het Gat van Bergen, kwam na 1200 BC in een rustige situatie; zee invloed was zeer gering en in de diepste gedeelten, die vol water stonden of erg vochtig waren, ontstonden rietmoerassen, die na verloop van tijd begroeid raakten met rietbos en vervolgens met veenmos. Op de flanken van de droge kwelders kon worden gewoond, hetgeen is aangetoond door verspreid voorkomend materiaal uit de Late Bronstijd.⁴ Waarschijnlijk is toen al een voorloper van de Rekere van belang geweest voor de afwatering van het gebied, toen nog naar het zuiden toe. De bewoningsmogelijkheden dicht in de buurt van de voormalige kwelder waren goed, maar toen het zeewaterniveau weer steeg, stagneerde de natuurlijke afwatering en verdween de bewoning. Door de nattere omstandigheden kon het veengebied zich verder uitbreiden en ontstonden er zelfs hoge veenkussens die volgezogen zaten met water en plantenresten. Pas in de eerste eeuwen voor de jaartelling functioneerde de afwatering beter en liep nu naar het noorden toe in de richting van Callantsoog waar zich de monding (de Sipe) bevond. Op de kust tussen Bergen en Hargen waren altijd mensen blijven wonen en die konden zich rond 500 v. Chr. vestigen op en langs de flanken van de getijdegeul die we aanduiden als Westfriese afzettingen. De hoge kwelders langs dit hoger gelegen geulstelsel werden vanaf de Midden-IJzertijd bewoond. De bewoning wist zich hier gedurende vele eeuwen te handhaven, maar dunt sterk uit rond 300 n. Chr. , vermoedelijk wegens hernieuwde wateroverlast.

⁴ Zie ook noot 3

In de Geestmerambacht en vooral bij Schagen zijn tientallen nederzettingsterreinen uit de IJzertijd en de Romeinse Tijd bekend.⁵

Afb 8. Reconstructiekaart van de bewoning uit de Late IJzertijd en de Romeinse Tijd; duidelijk is te zien dat er in de nabijheid van water werd gewoond, omdat daar de afwatering het beste was. Het is zelfs niet uit te sluiten dat een deel van het groene gebied uit water heeft bestaan. Diederik 2002.⁶

⁵ Van de Beek 1995

⁶ Alle nederzettingenplaatsen in de Geestmerambacht zijn geënt op de bevindingen van Schermer – zie literatuur.

2.2.2 Vroege Middeleeuwen

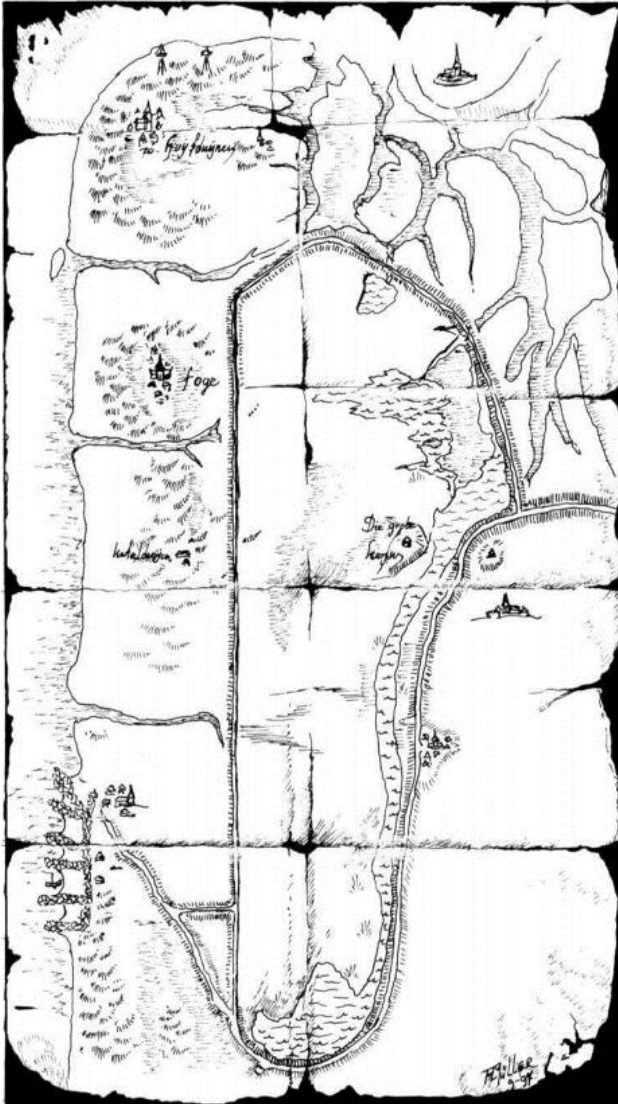
Er mag worden aangenomen dat het gehele (veen)gebied achter de kust tussen de Romeinse Tijd en de Vroege Middeleeuwen onbewoonbaar is geweest.⁷

De bewoners van de kust gingen het blijkbaar goed, want al in de zevende eeuw was de streek tussen Bergen en Hargen dusdanig dicht bevolkt, dat men zich wederom aan de oostoever van de Rekere vestigde. Ook bij Schagen wordt in de zevende eeuw gewoond. Rond 800 ontstaat een vrijwel aaneengesloten cultuurlandschap met een regelmatige verkaveling. Er werd aanvankelijk niet in dorpsvorm gewoond, maar iedere eigenaar of pachter, woonde op het land dat hij bewerkte. De verbindingswegen waren de brede sloten tussen de percelen. Deze percelen waren oorspronkelijk 20 hectare groot en besloegen dan een oppervlakte van één hoeve. De percelen die bij de kerk hoorden, zijn waarschijnlijk groter geweest, omdat tenminste 10% van alle nieuw ontgonnen land aan de kerk kwam. De grootste bezitter van grond was daardoor het Kapittel van Sint Jan in Utrecht geworden. Na een periode waarin Deense 'warlords' het een tijd voor het zeggen hadden in Frisia, zijn ook de bezittingen van de kerk teloor gegaan. De kerk maakt een lijst op van deze goederen en noemt daarbij een groot aantal plaatsen. Voor dit onderzoek is belangrijk dat daarbij de bezittingen in 'Kinloson' en 'Westerkinloson' worden genoemd. Kinloson is inmiddels geïdentificeerd als de tegenwoordige buurtschap 'Keins'. Het ligt volledig in de rede om het westelijker gelegen 'Groot Keins' gelijk te stellen aan Westerkinoson.

⁷ Diederik 2002 p 37

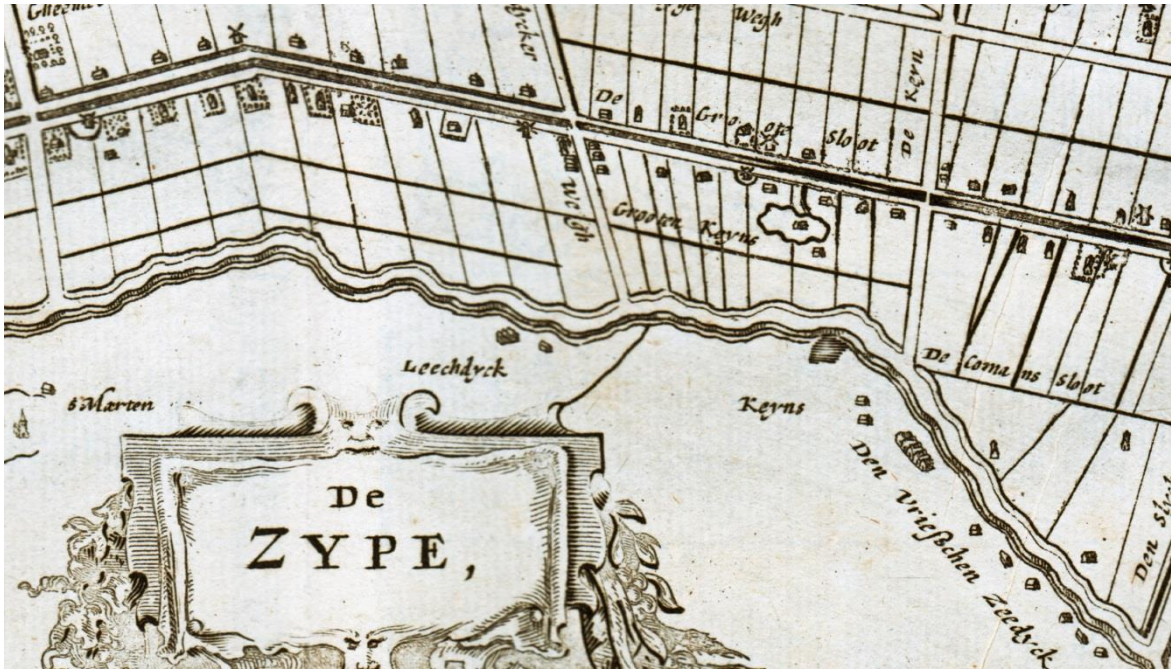
2.2.3 Late Middeleeuwen

Uit Laatmiddeleeuwse bronnen kennen we een rivier die ook 'Kinloson' wordt genoemd. Deze naam betekent niet meer dan 'Afwateringsgeul' maar past geheel in de prozaïsche naamgeving in Nederland voor waterlopen. Deze rivier liep ten noorden van de Westfriese Dijk naar het westen toe en zal de buurschap Kinloson in de genoemde twee delen hebben gesplitst. Na 1000 raken steeds meer delen van het oude cultuurlandschap overstromd en met name Kinloson raakt het grootste deel van haar grondgebied kwijt. Door de aanleg van de Westfriese dijk, komt een deel van Kinloson geïsoleerd te liggen en wordt uiteindelijk geannexeerd door Schagen. De kerkelijke parochie Schagen zal echter uit twee delen blijven bestaan en op Keins blijft een kapellaan de diensten verzorgen in de kapel aldaar. Blijkbaar is men Westerkinloson nog niet geheel vergeten, want ondanks overstromingen is een deel van het grondgebied steeds zichtbaar gebleven en mogelijk ook benaderbaar. Bewijs hiervoor is een conflict dat de Heren en Vrouwen van Schagen hadden waarbij Groot Keins als Schager land geclaimd werd.

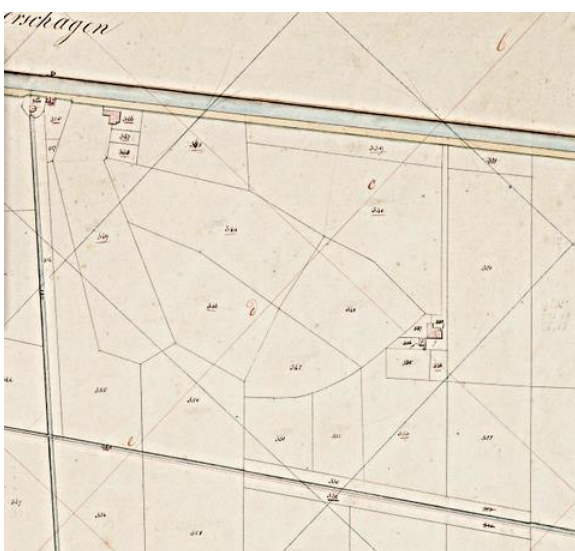
Afb. 10. Een van de oudste kaarten die werd gemaakt waarop Groot Keins / Leeuwenhorn staat afgebeeld is een schets van de voorgenomen inpoldering van de Zijpe uit plm. 1540. (Hingman 2486)

Een detail van een kaart uit het midden van de 17de eeuw, laat het voormalige eiland zien hetgeen ook met naam wordt aangeduid. Net als op de oudste kaart, staat er een huis op ingetekend.

Afb. 11 Detail van een kaart van Jacob Aertsz Colom met daarop – schetsmatig – aangegeven: ‘Grooten Keyns’.

Op de Kadasterkaarten uit het begin van de negentiende eeuw staat op het eiland zelf geen bewoning meer aangegeven. Wel wordt daar duidelijk welke de oorspronkelijke sloten zijn zoals die waarschijnlijk kort na de inpoldering van de Zijpe werden aangelegd. Hierbij werd rekening gehouden met de bestaande hoogtelijnen en kon het gebied niet worden ingepast in de rechte structuren van de inpoldering.

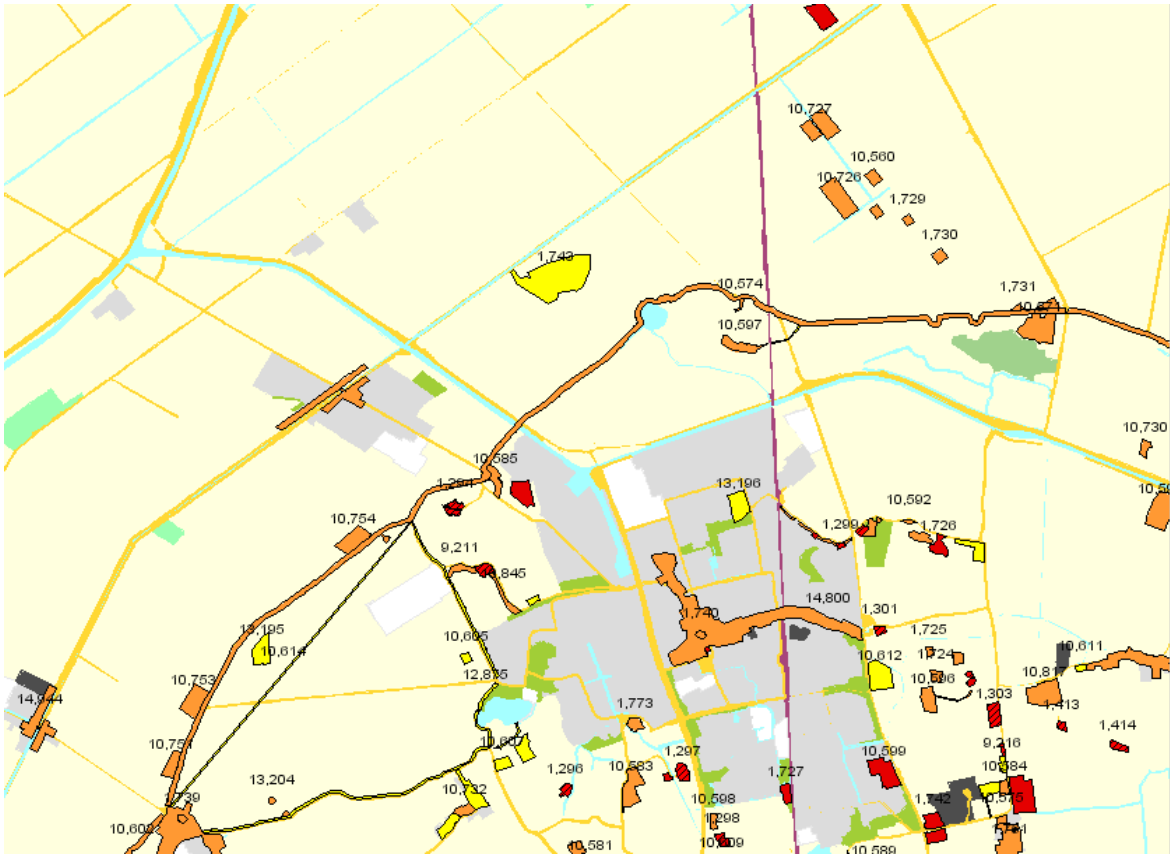
Afb. 12. Groot Keins rond 1830 op een kadasterkaart. Heel goed is te zien hoe de indeling van het land afwijkt van de rechte verkaveling van de rest van de polder. Volgens de geomorfologische kaart (zie afb. 6) loopt een deel van het oorspronkelijke eiland nog ten westen van de Grootte Sloot door.

3.1 Bekende archeologische waarden

In de Noord Zijpe is eigenlijk maar een klein gedeelte archeologisch verkend; het betreft een vermoedelijke serie huisplaatsen die langs een zijgeul van de Kinloson hebben gelegen. Tijdens onderzoek van een van die terreinen⁸ werd ook de aanwezigheid geconstateerd van Laatmiddeleeuwse activiteit. Een booronderzoek wees uit dat er ook enkele intacte oppervlakten van het veronderstelde Kinloson aanwezig waren. Recent onderzoek bij Burgerbrug, Sint Maartensbrug en Schagerbrug hebben duidelijk gemaakt dat er bewoonde delen zijn van de Westfrieze afzettingen die tot anderhalve kilometer westelijk van de Westfrieze Dijk aanwezig zijn. Hierop is onder andere bewerking van de bodem in de Bronstijd en bewoning in de IJzertijd en Romeinse Tijd vastgesteld. Waarschijnlijk maakt het cluster nederzettingsterreinen oostelijk van de spoorlijn ook deel uit van de bewoning op de uitlopers van het Westfrieze geulsysteem. Het plangebied is indertijd in Archis opgenomen omdat de verwachting van Laatmiddeleeuwse sporen en bewoning reëel geacht wordt. Bij Keinsmerbrug is eerder een intacte nederzettingplaats uit het Laat Neolithicum opgegraven; omdat deze niet meer aanwezig is, staat hij ook niet op de kaart.

Verder heeft in de Zijpe nimmer een archeologische inventarisatie plaatsgevonden, zodat het grootste gedeelte archeologisch 'Terra Incognita' is.

⁸ Diederik 1991

Afb. 11 Uitsnede uit Archis2, waaruit blijkt dat de Zijpe vrijwel niet archeologisch is verkend. Alleen in de noordoost hoek is geïntervariseerd en daar blijken vele terreinen uit de Romeinse Tijd en de Middeleeuwen te liggen. Bij Schagerbrug zijn recente ontdekkingen gedaan van woonplaatsen uit de Late IJzertijd en de Romeinse Tijd, die nog niet in Archis zijn verwerkt.

4.0 Archeologisch verwachtingsmodel

In de omgeving van Leeuwenhorn is een nederzetting uit de Late Steentijd gevonden en een vrij groot aantal woonplekken uit de Romeinse Tijd. Daarnaast zijn er aanwijzingen dat niet alle sporen van de middeleeuwse nederzettingen van Kinloson en Westerkinloson door het water zijn weggespoeld; sterker nog bij boringen bleek een flink deel middeleeuws niveau intact. In het plangebied is nooit enig onderzoek gedaan en daarom valt absoluut niet in te schatten of ook hier intacte lagen uit een der genoemde perioden aanwezig is. Slechts door intensief booronderzoek – of nog beter – door het graven van een aantal proefsleuven kan antwoord worden gegeven op deze vragen. Het feit dat de hoogteligging ten opzichte van de rest van de Zijper polder erg groot is, zou een positieve aanwijzing kunnen zijn.

5.0 Conclusie en aanbeveling

Leeuwenhorn is het restant van vermoedelijk 'Westerkinloson' en stamt daardoor uit de Vroege Middeleeuwen. Historische bronnen geven bovendien aan dat Leeuwenhorn ook na de overstromingen van de elfde t/m vijftiende eeuw werd beschouwd als grondgebied van Schagen, dat het resterende deel van Kinloson had geannexeerd. Mede door de ligging als eiland in een geheel overstroemd gebied, bestaan er indirecte aanwijzingen voor intacte oude grondlagen. Omdat deze grondlagen in het plangebied nooit zijn onderzocht, valt op dit moment geen uitspraak te doen naar de schade die het graven van een nieuwe sloot zou kunnen aanrichten aan eventuele archeologische lagen. Er dient nader onderzoek te worden ingesteld, bij voorkeur door het trekken van een lange proefsleuf over de te verstoren locatie. Dit werk dient te worden uitgevoerd door een bureau met opgravingsbevoegdheid. De keuze voor een proefsleuf ten opzichte van een verkennend booronderzoek, is ingegeven door recente ervaringen in de Polder Zijpe, waar booronderzoek een aantal keren geen uitsluitsel gaf over de aanwezigheid van archeologische lagen, terwijl die naderhand wel aanwezig bleken (waterberging Schagerbrug). Een proefsleuvenonderzoek bij Sint Maartensbrug in 2014, bracht daarentegen een prehistorisch landschap aan het licht dat met een booronderzoek nimmer aangetoond zou kunnen worden.

Vanuit cultuurhistorisch perspectief lijkt het doorbreken van de oude contour van het eiland een zware ingreep die de herkenbaarheid nogal geweld aan doet. Bovendien moet de nieuw te graven sloot de oppervlakte aan water die verloren gaat door het dempen van andere sloten compenseren. Dit betekent dat een sloot moet worden gegraven met een waterbreedte van 4 meter 30, hetgeen betekent dat de insteek aan het maaiveld een breedte krijgt van bijna 6 m 50. Het is aan de gemeente Schagen om op basis van het vigerend beleid daarover een beslissing te nemen.

6.0 Gebruikte literatuur

Beek, van der en M.Sier. 1994 . *Archeologische kroniek van Noord-Holland over 1994*, pag. 326-330

Cock, J.K. de, 1965: *Bijdrage tot de historische geografie van Kennemerland in de middeleeuwen op fysisch-geografische grondslag*, Arnhem.

Diederik, F. 1986. *Archeologische kroniek van Noord-Holland over 1985*. Zijpe, Keinsmerbrug. los verspreide inheemse scherven pag.282

Diederik, F. 1986. *Archeologische kroniek van Noord-Holland over 1985*. Zijpe, Keinsmerbrug. Rivierbedding Kinloson. pag. 282

Diederik, F. 1987. *Archeologische kroniek van Noord-Holland over 1986*. Zijpe, Keinsmerbrug. Nederzettingen , keramiek inheems en Romeins. Pag. 300

Diederik, F. 1988a. *Archeologische kroniek van Noord-Holland over 1987* Zijpe, kleine opgraving AWN; nederzetting, Rom-m. pag. 296

Diederik, F. 1988b. *Archeologische kroniek van Noord-Holland over 1987*. Zijpe, waterleidingtrace; nalopen waterleidingtrace; nederzetting LIJ. pag. 296

Diederik, F. 1989. *Archeo-logica, de archeologie van het noorden van Noord-Holland in historisch en landschappelijk perspectief*. Schoorl.

Diederik, F. 1991a. *De archeologie van de Zijpe*. In: *Zijper Historie Bladen*, 9e jaargang, nr. 1, pag. 10 - 17.

Diederik, F. 1991b. *Archeologische kroniek van Noord-Holland over 1990*. Zijpe, Polder E, voortzetting onderzoek nederzetting, Rom. pag. 312

Duinen, A.van, 1997. *Archeologische kroniek van Noord-Holland over 1996*. Zijpe, Nollenstein; bijlfragment Neolithisch pag. 343-344

Woltering, Ph. 1986. *Archeologische kroniek van Noord-Holland over 1985*: Zijpe, Keinsmerbrug; nederzetting, scherven, vuursteen, bot Neolithicum Enkelgrafcultuur. pag 282

Woltering, Ph.J 1987. *Archeologische kroniek van Noord-Holland over 1986*, Keinsmerbrug, nederzetting standvoetbekercultuur, Neolithisch. pag.295-297

Woltering, Ph.J. 1990. *Archeologische kroniek van Noord-Holland over 1989*. Zijpe, noord van spoorlijn ;vaststellen nederzettingen Rom pag. 306

Digitale archieven

<https://easy.dans.knaw.nl> voor wetenschappelijke archeologische rapporten.

www.watwaswaar.nl Website met hoogwaardige scans van de kadastrale minuutplannen (rond 1820/1830) van Nederland.

www.beeldbanknh.nl Website met zeer divers historisch beeldmateriaal met Noord-Hollandse thema's, zoals kaartmateriaal, ansichten, schetsen, schilderijen en foto's.

www.ahn.nl Website Actueel Hoogtelijnenbestand Nederland.